

Jog

történeti szemle

2010
3. szám

BUDAPEST · GYŐR · MISKOLC

A TARTALOMBÓL

**Tisza Kálmán és
a közigazgatási bíráskodás**

**Adalékok a civil szektor
felszámolásához
Magyarországon
(1937-1945)**

**Egy mellőzött törvény
hiányának lenyomata
(Párthatározat
a magyarországi
nemzetiségekről – 1968)**

**Böszörményi László
mentelmi ügye**

**A halálbüntetés
szabályozása
a Horthy-korszakban és
a II. világháború éveiben**

**Bagatell-cselekmények,
bonyolult kodifikáció**

Ügyészek elleni eljárás

Tisza Kálmán

TARTALOM

TANULMÁNYOK

DOMANICZKY Endre: Adalékok a civil szektor felszámolásához Magyarországon (1937–1945)	1
FŐGLEIN Gizella: Egy mellőzött törvény hiányának lenyomata (Párthatározat a magyarországi nemzetiségekről – 1968)	16
STIPTA István: Tisza Kálmán és a közigazgatási bíráskodás	23

MŰHELY

AUER Ádám: Böszörményi László mentelmi ügye	33
KISS Bernadett: Bagatell-cselekmények, bonyolult kodifikáció	40
SZENDREY Géza: Ügyészek elleni eljárás	48
TÓTH J. Zoltán: A halálbüntetés szabályozása a Horthy-korszakban és a II. világháború éveiben	52

ARCKÉPCSARNOK

„A történelem és a jog határán” – Prof. Dr. Kállay István (1931–1998) emlékezete – HÁMORI Antal	60
---	----

KÖNYVEKRŐL

Büntetőjogi tankönyv a reformkorból – Vuchetich Mátyás könyvének magyar fordítása – MEZEY Barna	62
Impozáns könyv a hazai közjegyzőség történetéről – Rokolya Gábor kötetéről – STIPTA István	65
Monográfia a Codex Theodosianus vallás- és egyházügyi rendeleteiről – Sály Pál könyvéről – HORVÁTH Emőke	66
A magyar civilek és az önkormányzatok – Domaniczky Endre könyvéről – GOSZTONYI Gergely	67
Szeged közigazgatás-története (1950–1990) – Antal Tamás könyvéről – VARGA Norbert	69

SZEMLE

Peres Zsuzsanna doktori védéséről – BATÓ Szilvia	72
Nánási László PhD-értekezésének nyilvános vitája – KISS Anna	74
Beszámoló a Fiala Jogtörténészek XVI. Európai Fórumáról (Frankfurt am Main, 2010. március 25–27.) – LENKOVICS Judit	76
10. német–magyar jogtörténeti szeminárium Budapesten – FREY Dóra	78
Montréalól Szingapúrig. Beszámoló Dr. Kengyel Miklós előadásáról – SZABÓ András	78

BÜCSÜZUNK

Dr. Tóth Béla (1940–2010) – GECSÉNYI Lajos	79
„Élni úgy kell, mintha minden cselekedetünk utolsó lenne az életben” – Tóth Bélára emlékezve – MEZEY Barna	80

HÍREK

E számunk szerzői	84
-------------------------	----

Magyar Tudományos Akadémia – Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogtörténeti Kutatócsoport

A címlapon:

Tisza Kálmán, borosjenői és szegedi gróf

(Geszt, 1830. december 16. – Budapest, 1902. március 23.): nagybirtokos, politikus.

Teleki László unokaöccse, annak öngyilkossága után a Határozati Párt, 1867-től a Balközép egyik vezére. Ellenezte a kiegyezést, az ún. bihari programban állást foglalt a közös minisztériumokkal és delegációkkal szemben. 1875. március 1-jétől, az adott közjogi berendezkedést elfogadva, a Szabadelvű Párt alapító pártvezére. 1875. március 2.–1878. október 11. között a Wenckheim-kormány belügyminisztere, 1875. október 20.–1890. március 13. között miniszterelnök, egyúttal 1878. október 11.– december 5., illetve 1887. február 11.–1889. április 9. között pénzügy-, 1878. december 5.–1887. február 11. között belügy-, 1879. július 11.–szeptember 25. között a király személye körüli miniszter is. 1881-től az MTA igazgatója, 1888-tól tiszteleti tagja.

Jog

történeti szemle

Nemzetközi szerkesztőbizottság:

Dr. Wilhelm Brauner (Bécs), Dr. Izsák Lajos (a szerkesztőbizottság elnöke), Dr. Peeter Järvelaid (Tallinn),
Dr. Günter Jerouschek (Jéna), Dr. Srđan Šarkić (Újvidék), Dr. Kurt Seelmann (Bázel), Dr. Erik Štenpien (Kassa)

Szerkesztőség: Dr. Máthé Gábor, Dr. Mezey Barna, Dr. Révész T. Mihály, Dr. Stipta István
Szerkesztő: Élesztős László (e-mail: elesztosl@ajk.elte.hu)

Szerkesztőség címe: 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3. II. em. 211. Tel./Fax: 411-6518

ISSN 0237-7284

Kiadja az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszéke, a Károli Gáspár Református Egyetem Jogtörténeti-Jogelméleti Intézete, a Széchenyi István Egyetem Jogtörténeti Tanszéke és a Miskolci Egyetem Jogtörténeti Tanszéke

Felelős kiadó: Dr. Mezey Barna

Nyomda: GB Kft. 2000 Szentendre, Pátriárka u. 7.

az általános részi tipizálásban alaposan körüljárt közbűncselekmény-magánbűncselekmény kategorizáláson, ráadásul sajátos típusként fölbukkannak önálló fejezetben a „test bűnei”, mely a keresztény erkölcs elleni szexuális bűncselekményeket kiemelt figyelemben részesíti. Az viszont a felvilágosodás tanai iránti elkötelezettségéről tanúskodik, hogy a magánbűncselekményeken belül elkülöníti az ember „veleszületett jogait”, illetve az ezeket támadó és sértő cselekményeket.

Vuchetich Mátyás tankönyve, mely a legkorszerűbb európai büntetőjog-tudományi szakirodalom ismer-

tében, a kodifikációs munkák felhasználásával készült, nagyhatású kísérlete volt a magyar büntetőjog elméleti megreformálásának. Tankönyvjellege miatt nem térhetett ki a magyar büntető praxis tradíciójának és megoldásainak ismertetése elől, de tartalmában túlnyomó részt a felvilágosodás nagy szerzőinek munkássága által megtermékenyített európai tudományosság legfrissebb eredményeit állította rendszerébe. Ezzel a magyar egyetemi tanuló ifjúság számára lehetőséget biztosított arra, hogy majdani gyakorlati feladataik teljesítése során a büntetőjog haladásának képviselői lehessenek, esetleges elméleti tevékenységükkel pedig megalapozott tudományos tudással vehessenek részt a közéletben.

Mezey Barna

A magyar igazságszolgáltatási hivatásrendek mind-egyike figyelmet szentelt a szellemi elődök munkásságának gondozására és a foglalkozási ág szervezet-történetének feltárására. A bírósági szervezetről Máthé Gábor, a végrehajtás bünyügyi szakágáról Mezey Barna készített alapozó műveket. Korsósné Delacasse Krisztina egy éve védte meg *Az ügyvédi autonómiák létrejötte és működésük megkezdése Magyarországon a polgári korszakban* című disszertációját, továbbfejlesztve ezzel a 19. századi magyar ügyvédi szervezetre vonatkozó ismereteinket. A szegedi jogi karon 2010. május 27-én került sor Nánási László PhD-értekezésének nyilvános vitájára, az ügyészségről szóló első szervezettörténelmi mű tudományos értékelésére. A polgári kori közjegyzőség megalakulásáról, szervezetről és archontológiájáról Rokolya Gábor, a szegedi jogtörténelmi diákkör egykori kiváló kutatója írt figyelemre méltó könyvet.

A Magyar Országos Közjegyzői Kamara vezetői (élükön Tóth Ádám kiváló romanistával) eddig is tevékenyek és rendkívül eredményesek voltak hivatásuk hagyományainak összegyűjtésében. A jogászok képzésében közreműködők nevében külön köszönhetjük, hogy nem zárták el az összegyűjtött ismereteiket. Honlapjukon olvasható a *Királyi Közjegyzők Közlönye*, elektronikus könyvtárunkban mindenki számára elérhetőek a közhitelességi tudományos irodalom alapművei. A közjegyzőség 700 éves évfordulójára szervezett tudományos konferenciájuk a

Impozáns könyv a hazai közjegyzőség történetéről

Rokolya Gábor:

A polgári közjegyzőség emlékezete 1875–1949
Magyar Közjegyzői Kamara, Budapest, 2009, 381 p.
ISBN: 978-963-88147-3-9

közelmúlt kiemelkedő tudományos eseménye volt. Nem tartom véletlennek, hogy a saját hagyományait ápoló kiváló szervezet – komoly anyagi terhet vállalva – a közjegyzőség történetéről szóló korszerű, és kivitelében is követendő munkát adott közre.

A szerző, Rokolya Gábor a hazai tudományos közvélemény által is elismert jogtörténelmi munkássággal rendelkezik. Hosszú ideje a közjegyzőség történetének jelentős időszakát, a polgárosult periódust kutatja, és számos, irodalmilag is számon tartott (referált) művet jelentetett meg szervezete meghatározó személyiségeiről (Markó Sándor, Ökröss Bálint, Charmant Oszkár). Könyvvé formált jelen munkája tematikailag átfogóbb, és tartalmilag is mélyebb korábbi részfeldolgozásainál, életrajzi összeállításainál és szerkesztett műveinél.

A könyv címébe foglalt „emlékezet” kifejezés jelzi, hogy a közreadott munka nem a teljesség igényével készült, a szerző célja nem a monografikus feldolgozás volt. A könyv mégsem pusztán összegzés, hiszen a szakirodalomhoz képest új eredményeket tartalmaz, könyvészeti minősítése szerint is tudományos munkának számít.

A fenti megállapítást támasztja alá, hogy a szerző minden lényeges szakirodalmi művet ismer, azok adatait – szükség szerint – korrigálja, következtetéseit kiegészíti, árnyalja. Különösen fontosnak tartom, hogy

az összeállítás elsődleges forrásokat (kamarai iratokat, családtörténelmi forrásokat) is felhasznál, ezeket a történelmi szakma szabályai szerint értelmezi és visszakeresésre alkalmas módon hivatkozza. A művet különösen értékesíti, hogy 38 jelentős (részben határon túli) közgyűjtemény és közintézmény adataira, forrásbázisára támaszkodik.

A könyv jó arányban vegyíti a szervezet-történelmi és a közjegyzői hivatás személyi hátterét bemutató életrajzi elemzéseket. A biográfiai adatok összegyűjtése a szerző érdeme: ilyen mélységű, aktualizált életrajzi összeállítás csak ebben a kiadványban található. A közjegyzői életút-elemzések a releváns adatokat tartalmazzák, és kiválóan láttatják, hogy a dualizmus kori és 20. század eleji jogász-értelmiség alapos felkészültséggel, szakmai éhosszal és elhivatottsággal rendelkező, valódi polgári elit volt.

A közjegyzőség tárgyi emlékeiről, a hitelesítési ügykezelési folyamatáról csak olyan szerző képes hite-

lesen írni, akinek konkrét gyakorlati ismeretei, kiérlelt szakmai tapasztalatai vannak. Az összefoglalás különös értéke, hogy Rokolya Gábor „belülről” üzen, a szakmai részletek, alig észrevehető hivatali finomságok birtokában ír. Fontosnak tart és kiválóan láttat olyan elemeket, amelyeket a hitelesítési gyakorlatban járatlan kívülálló észre sem vesz.

A mű stílusa kiérlelt, nyelvtanilag is rendkívül korrekt. A szerző jó érzékkel tartotta meg a jogi kategóriák eredeti tartalmát, mégis mai nyelven közvetíti és érthetően fűzi mondanivalóját. A könyv kiváló szaktudományi teljesítmény, és a joghallgatók részére is kiváló olvasmány. Grafikai megjelenítése, páratlan kiállítás a könyvészeti remekművek közé emeli. Fontosnak tartanám idegen nyelvű kiadását, és javasolom a szerzőnek, hogy hasonló módon dolgozza fel az állami közjegyzői időszak történetét is.

Stipta István

Monográfia a Codex Theodosianus vallás- és egyházügyi rendeleteiről

Sáry Pál:

Pogány birodalomból keresztény birodalom.
A Római Birodalom kereszténnyé válása a Codex Theodosianus tükrében

Szent István Társulat, Budapest, 2009, 159 p.
ISBN 978 963 277 130 4

Sáry Pál jogtörténelmi vonatkozású munkájában azt tűzte ki célul maga elé, hogy a 438-ban kihirdetett és a következő évben hatályba lépő *Codex Theodosianus* alapján felvázolja a 4–5. századi időszak vallási helyzetét a Római Birodalomban. Egy igen izgalmas történelmi korszak egyházi kérdéseinek bemutatására, illetve elemzésére vállalkozott a szerző, hiszen a törvénykönyv megjelenésének idején a kereszténység még csak néhány évtizede vált államvallássá (380). Ez a tény egyértelműen cezúrát képviselt a birodalom történetében és egy teljesen új korszak, a hivatalosan is keresztény római állam kezdetét jelentette. A lakosság vallásváltása természetesen nem következett be ilyen radikális gyorsasággal, az új hitnek ezért szüksége volt a hatalom támogatására, megerősítésére. A könyv nyomon követi, hogyan segítették a jogi rendelkezések a kereszténység térnyerését. Ezzel párhuzamosan a kötet bevezetőjében Sáry Pál jelzi, hogy munkájában ki kíván térni az eretneknek nyilvánított csoportokat, valamint a nem keresztény közösségeket érintő rendelkezések értelmezésére is.

A kötet szerkezetileg két alapvető egységre tagolható: a pogány eszmék felszámolását célzó, valamint a kereszténység beágyazódását elősegítő intézkedésekre. Ez utóbbi egységet további kérdéskörökre bontja fel a szerző, melyeknek alapvető feladata a keresztény értékrend megszilárdításának, a krisztianizáció folyamatának, az ortodoxia megerősítésének bemutatása. Sáry Pál ezen elképzelések alapján hat fejezetet alakított ki: így foglalkozik a pogányság felszámolásával (I.), a keresztény szellemiség és értékrend megszilárdításával (II.), a keresztény vallás védelmének a kérdésével (III.), kitér a hit tisztaságának és az egyház egységének védelmére (IV.), az egyház jogi helyzetének a rendezésére (V.), a zsidók helyzetének a szabályozására (VI.).

Az első fejezet nyomon követi a babonaságra, varázslásra és a jóslásokra vonatkozó rendelkezések változásait Constantinus császár korától II. Theodosius időkig. Ebben a részben képet kapunk arról, hogy a pogány hagyományokat hogyan szorították fokozatosan háttérbe, milyen típusú ügyek (pl. mágia) voltak maguk után főbenjáró büntetést, hogyan zárták ki a közhivatalok gyakorlói közül a pogányság híveit, majd egy bő évtizeddel később ugyanezért már vagyonelkobzás és száműzetés volt a szankció. A római császárok igyekeztek megszüntetni azokat a helyeket, ahol lehetőség nyílt a régi kultuszok gyakorlására, vagyis tudatosan számolták fel a pogány szentélyeket. II. Constantius igen korán – még a kereszténység államvallássá tétele előtt, de már a hivatalos elfogadottságát (313) követően –, 350 körül a pogány templomokat bezáratta, ez azonban nem jelentette a pogányság sikeres felszámolását, hiszen 435-ben II. Theodosiusnak is foglalkoznia kellett a kérdéssel, az ő szankciói már a pogány szentélyek fizikai megsemmisítését célozták, helyükre keresztet állíttatott a császár, hogy az új hit